

Scientific Journal

VIRTUS

#33, April, 2019
published since 2014

2019

ISSN 2410-4388 (Print)
ISSN 2415-3133 (Online)

Scientific Journal *Virtus*
Issue # 33, April, 2019
Published since 2014

*Recommended for publication by the Academic Council of Luhansk
Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education
(the proceedings No.2 April 23, 2019)*

Founder: Scientific public organization
"Sobornist" (Ukraine).

Publisher: Center of Modern Pedagogy "Learning
Without Borders" (Canada).

Partners:

- + Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Ukraine);
- + Lugansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine);
- + Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine);
- + SE «Lugansk State Medical University» (Ukraine);
- + Consortium for Enhancement of Ukrainian Management Education (Ukraine);
- + Pomeranian Academy in Slupsk (Poland);
- + Baku Islamic University (Azerbaijan);
- + University of the town of Nish (Serbia);
- + Zielonogorski University (Poland);
- + Center of Modern Pedagogy "Learning Without Borders" (Canada).

*Virtus: Scientific Journal / Editor-in-
Chief M.A. Zhurba - April # 33,
2019. - 211 p.*

Editor-in-Chief:

Zhurba M.A., Ph.D., professor, Head of the scientific public organization "Sobornist" (Ukraine).

Deputy Editor-in-Chief:

Kuzmichenko I.O., Ph.D., associate professor, Head of the Department of Humanities of SE «Lugansk State Medical University» (Ukraine);

Talishinski E.B., Ph.D., associate professor, Head of the Department of Public Disciplines of the Baku Islamic University (Azerbaijan);

Starichenko E.V., Head of Analytical Department of the scientific public organization "Sobornist" (Ukraine).

Mainhandling Editor:

Kravchenko Yu.V., Manager on international cooperation of the scientific public organization "Sobornist" (Ukraine).

Journal Indexing:

✓ **Google Scholar** is a freely accessible web search engine that indexes the full text or metadata of scholarly literature across an array of publishing formats and disciplines. The Google Scholar index includes most peer-reviewed online academic journals and books, conference papers, theses and dissertations, preprints, abstracts, technical reports, and other scholarly literature, including court opinions and patents. Google Scholar's database contains roughly 389 million documents including articles, citations and patents making it the world's largest academic search engine.

✓ **Scientific Indexing Services (SIS) (USA)** is academic database which provides evaluation of prestigiousness of journals. The evaluation is carried out by considering the factors like paper originality, citation, editorial quality, and regularity & international presence.

✓ **Citefactor (USA)** is a service that provides access to quality controlled Open Access Journals. The Directory indexing of journal aims to be comprehensive and cover all open access scientific and scholarly journals that use an appropriate quality control system, and it will not be limited to particular languages or subject areas.

✓ **ResearchBib** is open access with high standard indexing database for researchers and publishers. Research Bible may freely index journals, research papers, call for papers, research position.

✓ **Scientific Journal Impact Factor (SJIFactor)** is an international, recognized platform for promoting scientific achievements, as well as supporting publishers and scientific communities interested in state-of-the art research activities in innovation and applied science areas.

✓ **Directory of Research Journal Indexing (DRJI)** is to increase the visibility and ease of use of open access scientific and scholarly journals thereby promoting their increased usage and impact. DRJI supply champion has access to global-renowned content in all discipline areas including magazine and journal articles. DRJI advocate, educate, and provide the central resource for indexing.

✓ **International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF)** – academic database was organized with the aim of creating an open platform for scientific research around the world. IIJIF provides the necessary communication of scholars, editors, publishers and conference organizers, through its exclusive services: provides indexing of scientific journals (calculates the impact factor), forms a list of national/international conferences and journals.

**Certificate of Mass Media Registration:
KB № 21060-10860P from 24.11.2014 p.**

Journal Editorial Staff Contact Information.
e-mail: virtustoday@gmail.com
website: <http://virtus.conference-ukraine.com.ua>

© Authors of the Articles, 2019.

© Scientific Journal «Virtus», 2019.

УДК 37.013.4:930:001.1(045)

Розман І.І.,

*к.пед.н., доцент, Мукачівський державний університет, rozmanii@ukr.net**Україна, м. Мукачєво*

ОПЕРАЦІЙНО-ДОСЛІДНИЦЬКА СПРЯМОВАНІСТЬ МЕТОДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ

У статті висвітлено розуміння наукового методу педагогічної біографістики як засобу пізнання дійсності у взаємозв'язку і розвитку її процесів і явищ; способу організації дослідницької діяльності науковця щодо розв'язання цього завдання; системи інтелектуально-логічних дій, процедур вивчення об'єкта дослідження для встановлення істини. Запропоновано поділ методів педагогічної біографістики на три основні групи. Закцентована увага на універсальну і взаємозалежну пару методів. Розглянуто дослідження біографії за парним принципом: аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація, ідеалізація і формалізація, узагальнення і порівняння.

Ключові слова: метод дослідження, парний принцип, підхід, співвідношення, біографістика, гуманітаристика.

Постановка проблеми. Дослідження педагогічних персоналій шляхом використання різноаспектних шляхів їх вивчення обумовлює потребу дефінітивного визначення у розрізі педагогічної біографістики.

Мета роботи – проаналізувати шляхи вивчення педагогічних персоналій за допомогою методів педагогічної біографістики.

Виклад основного матеріалу. Вивчення методів наукового дослідження має значну наукову традицію, яку увиразнює створення вченими їхніх численних класифікацій. Так, С. Сисоева і Т. Кристопчук визначили близько десяти класифікацій методів наукового дослідження [5, с.85-86]. До них можна додати низку проаналізованих О. Новіковим [3, с.81-115], Г. Кузьменком і Г. Отюцьким [2, с.205-222] інших такого роду класифікацій тощо. Таке розмаїття передусім пояснюється різними покладеними в їхню основу критеріями: вид діяльності; співвідношення змісту і форми; рівні наукового пізнання; генеза наукового знання; особливості об'єкта пізнання; пізнавальні процедури і т. ін.

Жодну із запропонованими науковцями класифікацій не можемо визнати оптимально-сприйнятливою для педагогічної біографістики. Це зумовлює необхідність, через призму наукового дискурсу розробки окремої класифікації методів дослідження педагогічної персоналії та визначення їхньої пізнавального потенціалу.

Виходимо зі загального розуміння наукового методу як: а) засобу пізнання дійсності у взаємозв'язку і розвитку її процесів і явищ; б) способу організації дослідницької діяльності науковця щодо розв'язання цього завдання; в) системи інтелектуально-логічних дій, процедур вивчення об'єкта дослідження для встановлення істини. Сукупність наукових методів вибудовує інтелектуальну схему логічної послідовності дослідницької роботи та взаємозв'язку її окремих етапів і компонентів.

Суть проблеми методу у педагогічній біографістиці полягає у з'ясуванні того, яким чином він визначає дослідницький процес, які способи, прийоми, засоби використовує науковець для пізнання об'єкта-персоналії. На відміну від точних наук, методи, що використовуються у гуманітаристиці не гарантують «автоматичного»

отримання істини, але полегшують її пошук, визначають його напрям, впорядковують процес пізнання, в нашому випадку наближають до відтворення цілісного образу досліджуваної персоналії.

При розробці класифікації методів педагогічної біографістики виходимо з таких основних моментів. По-перше, синтезуємо і адаптуємо існуючий доробок про наукові методи дослідження як її операційний інструментарій. По-друге, виходимо з розуміння того, що вона має мати міждисциплінарний характер, що зумовлюється системо-твірними функціями педагогіки та біографістики, які інтегрують знання різних галузей гуманітаристики із урахуваннями специфіки власних об'єктів і цілей дослідження. По-третє, за основні критерії такої класифікації беремо специфіку об'єкта пізнання – біографію, що органічно поєднує і взаємообумовлює життєвий і шлях і творчий доробок особи.

За такого підходу пропонуємо поділ методів педагогічної біографістики на три основні групи. До першої відносимо загальні (загальнонаукові), які розглядаємо і використовуємо за парним принципом: аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація, ідеалізація і формалізація, узагальнення і порівняння. До другої групи зараховуємо дисциплінарні (що використовуються в історико-педагогічній науці) та міждисциплінарні методи, які залучають прийоми і процедури суміжних галузей знань. Виходячи з того, що методи цієї групи мають численні комбінації та використовуються на різних етапах дослідження, подіємо їх на окремі підгрупи: а) джерелознавчі; б) історіографічні; в) історичні (методи історичної науки – історико-генетичний, історико-структурний, історико-логічний, ретроспективного синтезу, історичної актуалізації, порівняльно-історичний, періодизації, та ін.); г) частково наукові, маргінальні (наратив; контент аналіз; дискурс-аналіз; аналізу символічних систем; системно-структурного, системно-функціонального, системно-динамічного аналізу; аналізу систем знань тощо); г) соціологічні і математичні та ін. Третя група – це спеціальні біографічні методи (феномен біографічного методу; методи і прийоми біографічної реконструкції). Важливо розуміти відносність і умовність

такого групування, адже всі методи педагогічно-біографічного дослідження використовуються у різних науках, інтегрують різні прийоми, процедури, засоби, тож за своєю змістовою спрямованістю накладаються один на одного. З'ясуємо докладніше їхню суть та інструментально-пізнавальні можливості і особливості.

У групі загальних методів (трактуються як «логічні методи», «методи-операції», що визначають напрям пізнавальної дії, яка співвідноситься із об'єктивно-предметними умовами досягнення науково-дослідницьких цілей [3, с.82-83]) на першому місці стоїть пара комплексних методів дослідження – аналіз і синтез. Аналіз – це основа наукового діалектичного методу пізнання. У вузькому розумінні – це початок дослідницького процесу, а в широкому він супроводжує всі його етапи. Аналіз передбачає застосування сукупності прийомів і закономірностей уявного або фактичного поділу досліджуваного об'єкту – біографії на окремі складники (життєвий шлях і його етапи; творчий доробок, його напрями, ідеї, концепти тощо) для їхнього предметного, всебічного осмислення. Це дозволяє визначити і вивчити структуру біографії, виокремити її найбільш і менш суттєві компоненти, виявити характер взаємозв'язків із її зовнішнім середовищем (владою, колегами, родиною та ін.). На цій основі формуються загальна картина життєвого шляху, з'ясовуються основні тенденції і характеристики його розвитку тощо. Історико-педагогічне біографічне дослідження передбачає використання різновидів аналізу, що забезпечують поділ системи (множини, цілого) на підсистеми (компоненти, ознаки), зокрема класифікації (джерел тощо), періодизація (життєвого або творчого шляху) і т. ін.

Синтез, протилежний і нероздільно пов'язаний з аналізом, – забезпечує смислове (не механічне) поєднання різних елементів, складників у єдине ціле. У вузькому значенні він у вигляді низки логічних прийомів і операцій також переважно застосовується на початковій стадії педагогічно-біографічного дослідження: для визначення його предмету, мети, завдань, концептуальних положень; для збирання, обробки, систематизації фактологічного матеріалу тощо. У широкому значенні синтез відтворює біографію-життя як цілісний образ, систему, в якій всі чинники формування особи, її особистісні риси і характеристики, напрями суспільної і творчої діяльності взаємопов'язані, взаємообумовлені. Поєднання аналізу і синтезу дозволяє уникати крайнощів і поверховості, коли біограф не може знайти у ньому місця для важливих деталей або ж, навпаки, коли вони залишаються непоміченими [2].

Друга універсальна і взаємозалежна пара методів визначає протилежні напрями процесу пізнання й самого педагогічно-біографічного дослідження: індукція – від конкретного до загального; дедукція – навпаки, від загального до конкретного. Індукція передбачає використання низки супідрядних методів і прийомів (індукція наукова, популярна, повна, неповна; методи єдиної подібності і розрізнення тощо [5, с.93-95]) та вказує шлях просування біографа від невідомого до відомого через встановлення причинно-наслідкових зв'язків процесу формування особи, її суспільної і творчої діяльності. Вона дозволяє з'ясувати загальні тенденції і закономірності розвитку

об'єкта дослідження, тож слугує способом створення його концепції. А дедукція забезпечує її перевірку й доведення об'єктивності «вірогідного біографічного образу» через переконливі факти і аргументи.

Наступні групи загальнонаукових методів також мають всеохоплююче значення, обслуговуючи предметну, теоретико-методологічну, джерелознавчу, історіографічну частини педагогічно-біографічного дослідження.

Так, метод абстрагування дозволяє виокремлювати головні й другорядні ознаки, властивості, зв'язки досліджуваного об'єкта для його всебічного вивчення, тож ця мисленнєва операція лежить в основі формування його терміносистеми і теоретичних положень. Через їхнє ізолювання, узагальнення, ототожнення здійснюється ранжування поняттєво-категорійний апарат дослідження, класифікація його джерельного комплексу, відтворюється «типовий» або «унікальний» образ педагогічної персоналії.

Абстрагування протиставляється і знаходиться у єдності із конкретизацією. Утворені вченим-біографом на основі абстракцій реальні або уявні риси і властивості персоналії трансформуються у цілісний мисленнєво-конкретний образ, що органічно поєднує її якості, характеристики. Цей механізм дозволяє розробляти оригінальні, відповідні предмету, завданням, особливостям біографічного дослідження терміносистеми, класифікації методів, джерел й інших компонентів, періодизації життєвого шляху тощо.

З цією парою методів пов'язана ідеалізація, яка іноді трактується як «граничний вид абстрагування». Вона дозволяє через ізолювання окремої важливої властивості об'єкта (приміром, цілеспрямованість або прихильність вченого певним ідеям тощо) від його інших характеристик, дій, вчинків, відтворити образ персоналії, який не завжди має раціональне пояснення. Безумовно, ідеалізація не означає «фікцію», яка не має нічого спільного з реальним образом педагогічної персоналії та її «ідеалізацією», як дослідницьким стилем, що, притаманний багатьом біографічним дослідженням [1].

Формалізація протиставляється ідеалізації як виду інтуїтивного мислення, тож вважається операційним методом «другого порядку», який відображає процеси пізнання і дослідження у точних поняттях, символах. Знакова вербалізація знань за допомогою штучної мови дозволяє переводити як інтуїтивні поняття суспільної свідомості побутового рівня, так і категорії історико-педагогічної науки у терміносистему педагогічної біографістики, які адекватно відображають її сутнісно-змістове наповнення та властивості й характеристики процесів і явища, що є предметом дослідження. Окрім того, пов'язана з групою математичних і соціологічних методів дослідження, формалізація дозволяє у точних кількісних величинах представляти різні аспекти життя і творчості педагога – від деталізації життєвого шляху до ретельного аналізу бібліографічної спадщини тощо [2].

Остання пара загальнонаукових методів – узагальнення і порівняння також має всеохоплюючий характер, пронизує всі ланки дослідження. Біограф, який прагне глибоко відтворити життєвий шлях педагогічної персоналії, з'ясувати сутнісний зміст, значення, цінність її творчих ідей і концептів, приречений вдаватися до різних видів наукових узагальнень: абстрактних, що передбачають

виокремлення різних ознак досліджуваного об'єкта; індуктивних, що синтезують і виражають окремі факти і події у певних теоретичних думках, положеннях; логічних, що проявляються у переході від конкретної думки до узагальнюючих умовиводів тощо.

Узагальнення дає підґрунтя для формування судження про схожість і відмінності між об'єктом дослідження та іншими однотипними суб'єктами, явищами. Використання цього методу потребує додержання певних правил і критеріїв, згідно з якими зіставленню підлягають лише однорідні поняття і явища; воно може відбуватися за однією або кількома ознаками. Порівняння у педагогічній біографістиці, з нашого погляду, доречно здійснювати у трьох системах координат: а) «по вертикалі» – зіставлення якостей, характеристик персоналії на різних етапах її розвитку; б) «по горизонталі» – зіставлення її життєдіяльності, педагогічних ідей, поглядів з концептами педагогів, що жили раніше або пізніше (це необхідно для визначення наступності і спадковості еволюції педагогічної думки); в) через поєднання цих векторів, що дозволяє виявляти «загальне» і «особливе», притаманне творчості досліджуваної особи та педагогів, що були її сучасниками, попередниками, наступниками [3].

Висновок. Отже, важливо відзначити, що попри притаманну кожному загальнонауковому методу окрему, специфічну операційно-дослідницьку спрямованість, вони взаємодоповнюють один одного і використовуються в комплексі. Зокрема методи абстракції, конкретизації, ідеалізації, формалізації, узагальнення, порівняння застосовувалися для створення терміносистеми педагогічної біографістики, що дозволило виводити нові поняття і категорії, які не завжди співвідносяться із напрацьованим термінологічним апаратом історико-педагогічної науки. Вони слугували основою для визначення структури дослідження, розробки класифікацій і типологій його різних компонентів, продукування теоретичних узагальнень і висновків.

Література

1. Браичевська О.А., Ляшко С.М., Чижко В.С. Про традиції та джерелознавчу базу національної школи біографістики

(кінець Х – початок ХХ ст.)// Українська біографістика: зб. наук. праць. К., 1996. Вип. 1. С. ...

2. Ваховський Л.П. Наратив в історико-педагогічному дослідженні: методологічний аналіз// Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія/ авт. кол.: Є.М. Хриков, О.В. Адаменко, В.С. Курило та ін.; за заг. ред. В.С. Курило, Є.М. Хрикова. Луганськ: Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2003. С.153-161.

3. Новицьков А.М. Методология образования. Издание второе. М.: Издательство «Эгвес», 2006. 488 с.

4. Сергеева С.В., Козлова Е.В. Основы персонологии. Историко-педагогическое исследование: подходы, принципы, методы// Современные проблемы науки и образования. 2015. № 3. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=19666> (дата звернення: 04.01.2018).

5. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 308 с.

References

1. Braichevska O.A., Liashko S.M., Chyshko V.S. Pro tradytsii ta dzhereloznavchu bazu natsionalnoi shkoly biohrafistyky (kinets Kh – pochatok KhKh st.)// Ukrainська biohrafistyka: zb. nauk. prats. K., 1996. Vyp. 1. S. ...

2. Vakhovskiy L.P. Naratyv v istoryko-pedahohichnomu doslidzhenni: metodolohichniy analiz// Metodolohichni zasady pedahohichnoho doslidzhennia: monohrafiia/ avt. kol.: Ye.M. Khrykov, O.V. Adamenko, V.S. Kurylo ta in.; za zah. red. V.S. Kurylo, Ye.M. Khrykova. Luhansk: Vyd-vo DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka", 2003. S. 153-161.

3. Novytkov A.M. Metodolohyia obrazovaniya. Yzdanye vtoroe. M.: Yzdatelstvo «Shves», 2006. 488 s.

4. Serheeva S.V., Kozlova E.V. Osnovy personolohyy. Ystoryko-pedahohicheskoye yssledovanye: podkhody, printsypy, metody// Sovremennyye problemy nauky y obrazovaniya. 2015. № 3. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=19666> (data zvernennia: 04.01.2018).

5. Sysoieva S.O., Sokolova I.V. Narysy z istorii rozvytky pedahohichnoi dumky: navch. posib. K.: Tsentri navchalnoi literatury, 2003. 308 s.

Rozman I.I.,

Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Department of philological disciplines and social communications, rozmanii@ukr.net

Ukraine, Mukachevo

OPERATIONAL-RESEARCH DIRECTIVES OF PEDAGOGICAL BIOGRAPHY METHODS

The article covers the understanding of the scientific method of pedagogical biography as a means of realizing knowledge in the interconnection and development of its processes and phenomena; a way of organizing the research activity of a scientist in solving this problem; systems of intellectual-logical actions, procedures for studying the object of research to establish the truth. The division of methods of pedagogical biography into three main groups is proposed. The emphasis is on a universal and interdependent pair of methods. The study of the biography on a dual principle is considered: analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction and specification, idealization and formalization, generalization and comparison.

Key words: research method, pair principle, approach, correlation, biography, humanistic.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>